

אמר רב אידי בר אבין: אף אנן נמי תנינא, יש להוכיח מן הברייתא כדברי רבי יוסי בר חנינא, שאין האשה יכולה למכור נכסי מלוג שלה, כדי שיזכה בהם הלוקח לאחר מיתה:

עדים שנמצאו "זוממין", הרי הם נענשים באותו עונש שהם זממו לעשות למי שעליו הם העידו, אם העידו לחייבו מיתה – הורגים אותם, ואם חייבו מלקות – הרי הם לוקים, ואם העידו עליו עדות שמפסידה אותו ממון, עליהם לשלם לו כפי שזממו להפסיד לו, שנאמר [דברים יט ט]: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו".

עדים שאמרו: מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן, כבר שילם לה את כתובתה.

והרי היא תחתיו ומשמשתו. כלומר אשה טפ-א שחיה עם בעלה, (1) ובאו עדים והעידו שני דברים: שבעלה גירש אותה, ושבעלה כבר שילם לה את כתובתה.

ונמצאו עדים אלו זוממין, והרי אשה זו אינה גרושה, וכתובתה לא שולמה לה מעולם.

הגוף, ראה שם.] לפי זה אכן מוציא הבעל מן הלקוחות אפילו בחיי אשתו, כמו שכתב הרא"ש הרשב"א והר"ן שהביא הש"ך, אך לא מטעמא דהב"ח שהבעל נחשב כלוקח על הגוף משעת נישואין, אלא משום דקנין פירות שלו אלים למנוע את מכירת האשה.

ורש"י לפנינו כתב בסוף דבריו דהוי כלוקח ראשון ומשמע שגם זה נכלל בתקנת אושא. [וכן משמע ברש"י בראש העמוד] וכמבואר בבבא בתרא שם, וצריך תלמוד: מנלן שיש בתקנת אושא שני פרטים א. דהוי שיעבודו כקנין הגוף, ב. דהוי כלוקח ראשון! ויש לומר: אי משום דאלים שיעבודה כקנין הגוף, אם כן אין הבעל יורש את אשתו, היות ואין הנכסים מוחזקים לאשה [וקיימא לן: אין הבעל יורש את אשתו ב"ראוי"], על כן הוצרכו לתקן נמי שהוי כלוקח ראשון, והיינו על הגוף הרי הוא משעת מיתה כלוקח ראשון, ובפירות הרי הוא זוכה מיד משעת נישואין – "קצות החושן" קג ט ו"אבני מילואים" צ יא. [וראה שם מה שיישב את דברי הרמ"א. וזה לשון המאירי: שמשעה שנשאה נעשה לוקח בנכסיה מעכשיו ולאחר מיתתה, והרי הוא לוקח ראשון.]

ג. וכתב ב"קצות החושן": לדברי תוספות [ראה לעיל הערה 17 א] שאליבא דרבי יוחנן איצטריך לתקנת אושא באופן שאין לבעל זכות אכילת פירות, אין מקום לפרש על דרך רש"י, שחז"ל האלימו את קנין הפירות דבעל, ומשמע שלא עשאוהו אלא כלוקח. אמנם יש לומר: אכן לשיטת רבי יוחנן תיקנו באושא לעשות את הבעל כלוקח ראשון, אבל לירש לקיש – אלמזה לקנין פירות דבעל, כדפרשינן אליבא דרש"י.

ד. כתב ב"חזון איש" [חושן משפט ליקוטים ז ג] דהא דחשיב בעל כלוקח, לא עשאוהו כלוקח ממש דהא משמע בבכורות דאם ירושת הבעל דאורייתא, אין הבעל מחזיר ביובל, ואם חשיב בעל כלוקח משעת הנישואין אמאי אינו מחזיר ביובל, אלא על כרחך צריך לומר שנתנו חכמים לבעל את כל הזכויות שיש ללוקח, אבל לא עשאוהו ממש כלוקח, ראה שם.

1. א. לאפוקי אם ידוע שגירש אותה והעדים העידו עדות שקר ששילם לה את כתובתה והוזמו, כי אז עליהם לשלם לה את מלא מחיר תוספת הכתובה – רבינו פרץ.

אלא משלמים לה טובת הנאת כתובתה, כי רשאית היא למכור לאחרים מעכשיו, את מה שהיא תקבל מבעלה אחרי הגירושין, [הואיל והסכום שישלמו לה על כך אינו מרובה, לפיכך נקרא דבר זה: "טובת הנאה של כתובתה"]

ואת הסכום הזה זממו העדים להפסיד אותה,

כאשר באים לחייב את העדים לשלם לאשה את ההפסד שהם רצו לגרום לה, מדין "כאשר זמם כן יעשה לו",⁽²⁾ אין אומרים: ישלמו כל כתובתה,⁽³⁾ שהרי עכשיו איננה גרושה, ואין בעלה חייב לה כתובה, אם כן הרי העדים לא הפסידו אותה את כל ערך כתובתה.

לעשותו "מוחזק" על ממונו ולהשאירו אצלו, והרי מיד כשפסקו בית הדין שפטור הוא מלשלם, כבר נעשה מה שזממו העדים ויש לפוטרו משום "כאשר עשה"!?

וב"קהילות יעקב" [סימן ג] תירץ דדין כאשר עשה הוא רק כאשר "זממם" שרצו לעשות בשקר ושלא כדין כבר נעשה, כגון שהעידו על אדם שמוחזק בשדה שלא כדין שהשדה שלו, שם אמרינן דין זה שהרי על ידי עדותן הוא נעשה מוחזק ובשעת גמר הדין התבצע זממם, אך כאן שרוצים לפוטרו מתשלום הכתובה, אמנם רצו להחזיקו בממונו, אך מה שהוא מוחזק כעת הוא כדין, דהממן הוא שלו, ועיקר עדותם היה לפוטרו מתשלום הכתובה, והרי עדיין אפשר לתובעו שישלם, ועל כן לא חשיב "כאשר עשה" ומתחייבים הם לשלם את זממם.

3. א. צריך להבין אמאי מקבלת רק טובת הנאה של כתובתה ולא את כל כתובתה, הלא ישנה אפשרות שתקבל כל כתובתה כגון אם התגרש, אם כן רצו להפסידה כל כתובתה.

והנה יש לדון איך מודדים את ערכו של כל חפץ, האם חפץ ששוה לאדם ביותר והיה מוכן לשלם עליו סכום גדול, יחשב לפי ערך זה, או שאנו דנים לפי מחירו של החפץ בשוק.

וכתב ב"נתיבות המשפט" [סימן קמח ס"ק א], דערך חפץ נמדד לפי מחירו בשוק, על כן חפץ שאין לו "שוק" — היינו שאינו יכול למוכרו מחמת שאינו נחשב בעיני אנשים, אף

ב. צריך הבנה, דכיון שהיא תחתיו ומשמשו, ודאי שטוענים שלא נתגרשו, א"כ בשלמא האשה טוענת שלא גירשה ולא קבלה כתובה, אך מהי טענתו של הבעל, וכי טענתו שלא גירשה אך נתן את כתובתה, דאם נאמר שטוען גם הוא שלא גירשה ועדיין לא נתן, נמצא דלא הפסידו העדים הזוממין כלום, דהא יש הודאת הבעל על חיוב הכתובה!?

ומכאן סיוע לשיטת הראשונים [מובא בחידושי המאירי מכות ג א ד"ה יש שואלין וראה "קצות החושן לד"ד] שהודאת בעל דין היא התחייבות מחודשת, ולא רק נאמנות על חיובו, ומשום כך אף על פי שהבעל מודה שחייב לתת את כתובתה, חשיב שהעדים הפסידו אותה את עצם הכתובה — "חזון יחזקאל" מכות פרק א הלכה ד ד"ה גירש את אשתו.

2. שיטת הריטב"א דדין כאשר זמם ולא כאשר עשה — דאין העדים זוממין נענשים על מה שכבר נעשה ע"י עדותם אלא רק על מה שזממו, נאמר גם בממון, כלומר אם העידו על אדם להחזיקו בקרקע שלא כדין, כיון דהוא כבר מוחזק בזה אינם משלמים, שהרי זממם כבר נעשה.

ויש להקשות מסוגיין על דבריו, דמבואר בגמרא דהעדים זוממים משלמים "טובת הנאת כתובה" לאשה שרצו להפסידה את כתובתה, והרי לכאורה הוי "כאשר עשה" כיון שבאו לפטור את הבעל מתשלום הכתובה — כלומר

שהרי לפי דבריהם אין בעלה חייב לה כלום, ולא תוכל לקבל אפילו "טובת הנאת כתובה", לפיכך משלמים לה העדים הזוממים "טובת הנאת כתובה".

איזהו טובת הנאת כתובה? כלומר כיצד משערים את ערכה של הכתובה כיום, הרי יתכן שבסופו של דבר לא יתן לה בעלה כתובה [אם תמות בחייו], וגם אי אפשר לדעת מתי תגבה את כתובתה, אם יגרשנה בעלה או ימות.

אומדין כמה אדם רוצה ליתן [מוכן לשלם] עכשיו **בכתובה של זו, שאם נתארמלה** [תתאלמן] **או נתגרשה** יטלנה הלוקח, **ואם מתה** האשה בחיי בעלה **יירשנה בעלה** והלוקח יפסיד את מה שנתן.

ודמים אלו שאנו אומדים שהיא היתה יכולה לקבל מן הלוקח, על העדים הזוממים לשלם לה, כי את הערך הממוני הזה הם הפסידו אותה, אבל את כל סכום כתובתה אינם

על פי שלאדם עצמו נחשב חפץ זה ביותר, בכל אופן אין אנו דנים אלא לפי הערך שראוי הוא להמכר.

והוכיח כן מדברי הגמרא להלן דאמר אביי "טובת הנאה" לאשה, דאם נאמר "טובת הנאה" לבעל יאמרו העדים לא הפסדנוך כלום, שהרי לא היית יכולה למוכרו משום שהבעל לוקח את הדמים.

ולכאורה היתה יכולה האשה לומר, אמנם איני יכולה למכור כתובתי בשוק, אך שווה היא לי את ספק טובת ההנאה, שאם ימות בעלי או יגרשני, והרי אני ככל לקוח שקונה את הכתובה בספק טובת ההנאה, ומכך שלא הביאה הגמרא טענה זו, מוכח דאין אנו מודדים אומדן ערך של חפץ אלא כמה שאפשר למוכרו בפועל.

ולפי דבריו יש ליישב קושיא דלעיל, כי מה שיש לאשה אפשרות לקבל את כתובתה אם היא תתגרש, אינו נחשב "ממון" ורק מה שהיתה יכולה לקבל כעת על כתובתה, היינו טובת הנאה נחשב "ממון", ואין העדים משלמים יותר מכך.

ב. וב"קהילות יעקב" [סי' לט] הקשה: הלא אדם שהזיק את ידו של חברו משלם את ערכה, אף על פי שהיד אינה עומדת למכירה, וכמו כן מצאנו תשלום "דמי ולדות" אף על פי שאינם עומדים למכירה, ומשמע ששייך חיוב תשלומים

גם על דבר שאינו במכירה! ?

על כן כתב ב"קהילות יעקב", דזכות טובת ההנאה הינה ספק ממון, דשמא לא תתגרש ואז לא יקבל כלום ואינו ממון כלל, וא"כ נדון את העדים כמי שהזיקו ספק ממון והמוציא מחבירו עליו הראיה, ורק מה שיכולה למכור כעת בטובת ההנאה נחשב כממון ודאי וחייבים לשלם.

ג. עוד יש להקשות על דברי הנתיבות מהא דמבואר במסכת גיטין דף נג א הכהנים שפגלו במקדש, מזידין חייבים, ופירש רש"י דאף אם פיגלו קרבן נדבה, דאין הבעלים צריך להביא אחר במקומו, וא"כ לא הפסידוהו ואמאי צריכים לשלם, מכל מקום יכול הוא לטעון שקשה בעיניו שלא להקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש, משמע מדבריו, דאף על פי שהפסד זה אינו ממוני בעצמותו אך מכיון דלאדם זה הוי הפסד חייבים הכהנים לשלם.

אך ראה בערכין כח ב, דמי שהקדיש עולה, והחרימה, נותן את טובתה לכהן, וביאר שם רש"י שמודדים כמה אדם מוכן לשלם בכדי להקריב דורון אף על פי שאינו חייב, וזה נקרא טובת הנאה, משמע מדבריו, דגם טובת הנאה להקריב עולה הוא דבר שיש לו "ערך" ו"שוק" ושייך לאמוד דבר זה.

קא סלקא דעתין: "תקנת אושא" בין ב"נכסי מלוג" ובין ב"נכסי צאן ברזל" ניתקנה, וקודם תקנת אושא בשניהם יכולה האשה למכור בחיי בעלה, ואם מתה — לא יירשנה בעלה. (7)

ומברייתא זו יש להוכיח כדברי רבי יוסי בר חנינא שאמר: באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלקוחות:

דאי סלקא דעתך: ליתא ל'תקנת אושא', שמעולם לא תיקנו חכמים, שלא תוכל האשה למכור בנכסים בחיי בעלה, באופן שלא יוכל בעלה להוציאם לאחר מיתתה.

אם כן, **אמאי יירשנה בעלה** אם מתה היא בחיי בעלה?! ואמאי לא **תזבין כתובתה לגמרי**, שהרי בלא תקנת אושא, אם מכרה האשה אין הבעל יורשה ולא מוציא מיד הלקוחות! (8)

צריכים לשלם, היות ואינה עומדת עכשיו לקבל את כתובתה. (4)

א. כל אשה שנישאת לבעלה, מתחייב הוא שכאשר יגרש אותה יתן לה מאתים זוז — אם נשאה כשהיא בתולה, ומאה זוז [מנה] — אם נישאת לו אלמנה או גרושה.

ב. אשה שנישאת ויש עמה נכסים, יכולה היא להכניסם לרשות בעלה בתורת "נכסי מלוג" ואז גוף הנכסים שייך לה, וה"פירות" שאפשר להוציא מהם מקבל הבעל. במקרה כזה, אם הוזקו הנכסים, האשה נושאת בהפסדים.

ג. כמו כן יכולה האשה להכניס את נכסיה לרשות בעלה בתורת "נכסי צאן ברזל". (5) ואז רושמים בכתובה את ערכם של הנכסים, ואם פחתו הנכסים או הוזקו, הבעל הפסיד, ועליו לתת לאשתו את ערכם המלא כאשר הם נפרדים. (6)

ישראל לאביהם שבשמים".

6. ביבמות טו ב פליגי אמוראי: רבי אמי סבר: יכול הוא לומר לה מעות אני נותן לך, ולא את הנכסים שהבאת עמך, כי הנכסים הם ברשותי, ואיני חייב לך אלא את ערכם, ורב יהודה סבר: יכולה היא לתבוע את הנכסים עצמם משום "שבח בית אביה", משמע דבלאו הך טעמא היה מודה רב יהודה לרבי אמי, וראה שם דלענין שן ועין בעבד לכולי עלמא הנכסים ברשותו.

7. על פי תוספות רבינו פרץ.

8. צריך להבין איך משמע לגמרא דאיירי הברייתא בנכסי מלוג או בנכסי צאן ברזל, שמא איירי רק בכתובת מנה מאתים, ונראה שמלשון

4. יש להקשות מדוע שלא יתחייבו לשלם גם שאר וכסות, דהרי גם את זה רצו להפסידה בזה שאמרו שגירשה!?

ויש לומר דמיירי באופן שמעשה ידיה שעד עכשיו היו של בעלה, ומעתה שייכים לה על פי עדותם, שוים לשאר והכסות, ויצא זה בזה — ראה בתוספות מכות ג א ד"ה מעידין וב"ערוך לנר" שם.

5. בטעם הדבר מדוע נקראים נכסי "צאן ברזל", כתב רש"י דכיון דהם נכסים שהכניסה האשה לבעלה וחייב באחריותם, דאם פחתו — פחתו לו, הרי הם כברזל שהוא קשה לפחות.

וכן כתבו התוספות בשבת קא ב דרך התנא להמשיל כל דבר חזק וקשה לברזל, כגון: "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין

בהם קרקע ויאכל הבעל פירות, אלא לאשה
הויא לגמרי.

דאי פלקא דעתך: לבעל הויא, אמאי משלמים
לה העדים הזוממים את "טובת הנאת
כתובתה", הרי יש לפוטרם לגמרי, כי לימרו
לה עדים: **מאי אפסדינך** [מה היית מפסידה]
אם היו מקבלים את עדותינו, הרי אפילו אי
הות מזבנת לה ל"טובת הנאה" בעל הוה
שקיל מינך [אם היית מוכרת את כתובתך
ב"טובת הנאה" בעלך היה לוקח ממך את
המעות].⁽⁹⁾

אלא, על כרחך: אין הבעל זוכה במה
שקיבלה האשה ב"טובת הנאת כתובתה".

אמר [דחה] **רב שלמן:** אין זו ראייה, כי יש
לומר: לעולם "טובת הנאה" לבעלה, ואף
על פי כן יש כאן הפסד לאשה, **משום**
דאיכא רווח ביתא, ⁽¹⁰⁾ שעל ידי שהיתה
מביאה את המעות לבעלה, היתה פרנסתה
מצויה בבית בריוח.

אמר רבא: הלכתא "טובת הנאה" לאשה,
ואין הבעל אוכל פירות, מאי טעמא? פירא
[פירות נכסיה] תקינו ליה רבנן, פירא דפירא
לא תקינו ליה רבנן, ופירות של "טובת
הנאת כתובתה" — "פירא דפירא" הם, כי
טובת הנאת הכתובה היא פרי הכתובה,

אמר [דחה] **אביי:** אפילו תאמר: ליתא
לתקנת אושא, לא תיקשי לך, כי אם אמרו:
יכולה היא למכור בחיי בעלה [קודם תקנת
אושא] לא אמרו אלא ב"נכסי מלוג" שהם
שלה, ואין לבעל אלא פירות, שהרי אם
פיחתו הנכסים פיחתו לה, ואין הבעל נושא
בהפסדים, וכן אם הותירו הנכסים הותירו
לאשה.

האם יאמרו: יכולה היא למכור ב"נכסי צאן
ברזל"?!

הרי אף בלא תקנת אושא, אין האשה יכולה
למכור ב"נכסי צאן ברזל". אם כן, יש לפרש
את הברייתא באשה שאין לה "נכסי מלוג"
אלא "נכסי צאן ברזל" שאותם אין האשה
יכולה למכור. ואם כן פשיטא שאין העדים
הזוממים משלמים לה את כל כתובתה, אף
בלא "תקנת אושא" כי אינה יכולה למכור
את ה"נכסי צאן ברזל" באופן שלא יירשנה
בעלה.

אמר אביי: "טובת הנאה" של כתובה, הואיל
ואתא לידן [היות ועסקנו בה] נימא בה
מילתא:

אשה שמכרה את כתובתה ב"טובת הנאה",
אין המעות שייכים לבעלה, ואף אינם
משועבדים לו כ"נכסי מלוג" לומר: תקנה

הבעל שולט בנכסים לאכול את פירותיהם, ויתכן
שלעולם לא יחזרו אליך הנכסים אם תמותי בחיי
בעלך — רבא ד.

10. לכאורה לפי המבואר דאף אם נוטל הבעל
את טובת הנאה חשיב רווח לאשה משום רווח
ביתא, אם כן ישלמו העדים רק רווח ביתא דהלא
זהו מה שהפסידו לאשה עצמה, ולא את כל

הברייתא "שאם מתה יירשנה בעלה" משמע כן,
דאם איתא דאיירי בכתובה לבד, הרי הבעל פטור
ממתן הכתובה ולא יורש אותה, אלא על כרחך
דאיירי בנכסים שהכניסה כשנישאת לו.

9. ואין לומר שטובת הנאה של האשה אלא
שלוקחת בהן קרקע והבעל אוכל פירות, כי אם
כן יאמרו לה העדים, לא הפסדת כלום, עתה

ל"תקנת אושא", ויכולה היא למכור את נכסיה, תזבין "נכסי מלוג" ותתן ליה, (12) ואמאי אמרת אשה פגיעתה רעה, הרי יש לה ממון לשלם!?

אלא לאו שמע מינה איתא ל"תקנת אושא", ואי אפשר לה למכור ב"נכסי מלוג" שהרי, אם תמות — בעלה יוציא מיד הלקוחות. (13)

ודחינן: ולמעמיד [לדעתך] נהי נמי דאיתיה ל"תקנת אושא" ולא מצי מזבנה לגמרי, אכתי תיקשי: אמאי אין לה ממון? תזבין ל"נכסי מלוג" ב"טובת הנאה" [שאם ימות

ופירות שיצמחו מן הקרקע שיקנה במעות אלו — פירי פירות הן. (11)

כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב [כאשר באו מן הישיבה] אמרי: תנינא [מצאנו במשנתינו] ל"תקנת אושא":

העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהן — חייב, והם שהבלו באחרים — פטורין, כי אין להם ממון לשלם.

ואי פלקא דעתך: לדעת משנתינו: ליתא

הבעל להוציא מיד הלקוחות את הקרקע, אך כל זה דוקא אם משלם ללקוחות את דמי הקרקע, ומדברי הגמרא כאן שמסיקה שאין האשה יכולה למכור את נכסי המלוג שלה לגמרי מחמת תקנת אושא, מוכח דלא כשיטתם, דאם נאמר שצריך הבעל לתת דמים כשמוציא מיד הלקוחות, תמכור האשה את נכסי המלוג לנחבל, וכשיוציא הבעל הרי ישלם לו, נמצא שלא יפסיד הנחבל, אלא משמע דאין צריך הבעל לשלם, וזו היתה תקנת אושא דיכול להוציא מיד הלקוחות דהוא לוקח ראשון — מהר"י כן ב"שיטה מקובצת".

וכדברים אלו כתב הרא"ה בכתובות נ א, וכתב להוכיח מתחילת הסוגיא, דאמאי עדים זוממים משלמים רק "טובת הנאה" שאם מתה יירשנה ולא יטול הלוקח, הלא לדידה שוי טפי דיכולה למכור במלא השווי, דהא אפילו אם היא תמות בחייו ויבא הבעל ויוציא הרי ישלם דמים ללוקח, אלא ודאי דמוציא ואינו משלם.

13. מדברי הגמרא משמע דפשיטא לן דיכולה למכור נכסי מלוג שלה אף שהבעל אוכל פירות ומשועבדים לו לכך.

ויש להקשות מדברי הגמרא בכתובות דף נט דמבואר דאין אשה יכולה לומר יקדשו מעשה

טובת ההנאה שאותה נוטל הבעל!?

ויש לומר: אם נאמר שישלמו העדים רק רווח ביתא, אם כן כשיבוא סכום זה ליד האשה והבעל יאכל פירותיו, נמצא שהגיע לדידה פחות מכך, משום כך עליהם לשלם טובת הנאה, דאז האשה תקבל ריוח ביתא — "תורת חיים".

11. א. כתבו התוספות: דוקא פירא דפירא דאתי מעלמא לא תיקנו לו חכמים, אבל מה שבאו מגופו פשיטא שהוא שלו.

והרשב"א בכתובות [עט ב] כתב: דאף על פי דאיתא בגמרא דבעל לא אכיל פירא דפירא, אין הכוונה דלא אוכל כלל, דהא איתא [שם פג א] לעולם הוא אוכל פירי פירות וכו', אלא פירושו שרק פירות הבאים מגופו או שדרכו לבא מחמתו כמעשה ידי העבד ושכירות בתים תקנו לבעל לטול, אך דבר שאינו מצוי אינו נוטל.

ב. כתב הראב"ד דאינו פירא דפירא ממש, דטובת הנאה אינה פירא, של הנכסי מלוג, אלא דמיחזי כפירא כיון דגוף הנכסי מלוג קיים לבעל, ממילא פירות ב"טובת הנאה" הם פירא דפירא.

12. שיטת הגאונים, שאמנם תקנו באושא שיכול

או יגרשנה יטלנה הלוקח] ותתן ליה
לניזק! (14)

כתובה מנה או מאתים מבעלה, ותזבין
כתובתה זו בטובת הנאה ותתן ליה?!

אלא על כרחך אתה אומר: הכא במאי
עסקינן דלית לה "נכסי מלוג", ואין לה מה
למכור כדי לשלם את חבלתה, הכי נמי
נרחה את ראייתך: הכא במאי עסקינן דלית
לה "נכסי מלוג".

ומשנינן: הא מתניתין מני? (15) רבי מאיר
היא דאמר: אכור לו לאדם שישהא את
אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה, לפיכך,
אי אפשר שתמכור האשה את כתובת מנה
מאתים שלה לאחרים, כי אם תמכור
ויגרשנה בעלה, יגבו הלוקחות את הכל והיא
לא תקבל מאומה, והרי היא כאשה שאין לה
כתובה, ולדעת רבי מאיר אסור לחיות עם
אשה שאין לה כתובה.

ופרכינן: אכתי אמאי פגיעת האשה רעה,
אמנם יתכן שאין לאשה זו "נכסי מלוג" או
"נכסי צאן ברזל", אבל הרי כל אשה יש לה

בנכסים רק פירות, אלמנה רבנן לשיעבודיה
כקנין הגוף, נמצא דאמנם קנין הגוף הוא של
האשה, אך הוא תלוי בקנין הפירות של הבעל
שמהיום עיכוב לכל מכירה שהאשה תעשה
בקרקע, אך לאחר גירושה שאין עיכוב זה,
מתברר למפרע שבשעה שעשתה מכירה היתה
הקרקע שלה לחלוטין ויש מקום למכירה לחול,
ומשום כך אין הדבר נחשב לקנין בדבר שלא בא
לעולם.

ידי דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ואף
על פי שהגוף שלה כיון דהפירות אינם שלה
אינה יכולה להקדישם, דכיון דעכשיו אינה
יכולה להקדישם גם לכי מיגרשה אינה יכולה
להקדיש, דהא אינה יכולה לגרש את עצמה, א"כ
איך אמרינן כאן דיכולה למכור את נכסי המלוג
אף שהבעל אוכל פירות, דלכי מיגרשה יקחם
הלוקח, הלא הוא דבר שלא בא לעולם! ?

14. צריך להבין, מדוע מחייבים את האשה
למכור את כתובתה בטובת הנאה, כדי לשלם את
חוב נזקה, ואין האשה יכולה לומר, אינני רוצה
להפסיד את כתובתי, ורוצה אני לקבל, בבא
העת, את כל הסכום של הכתובתה, ואינני מוכנה
לקבל עכשיו רק חלק קטן מן הסכום — טובת
הנאה! ?

תירץ הפני יהושע, דסוגייתנו מקשה לטעמים
של רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, דהם
ס"ל בסוגיא שם בכתובות דכל מאי דאמרינן אין
אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, היינו היכא דגם
הגוף וגם הפירות לא באו לעולם, אך באומרת
יקדשו ידי לעושיהן, אמנם פירות מעשה ידיה
משועבדים לבעל אך גוף הידים שלה הם ומצי
לקדשם, ה"נ במוכרת נכסי מלוג גוף הנכסים
שלה הם ויכולה למכרם לאחר בטובת הנאה אף
שמשועבדים לבעל לאכילת הפירות ולא חשיב
דבר שלא בא לעולם.

ויש לומר: עתה יש לה ערך זה של "טובת
הנאה" ורק בעתיד ישתנה שווי, וכשם שאי
אפשר ללוה ומזיק לומר אינני רוצה שיגבו ממני
עגל, אלא ימתינו עד שיהיה שור, כן הדבר הזה.

וראה בספר "אבני מלואים" [סימן צ ס"ק יג]
דהטעם שלא חל קנין בדבר שלא בא לעולם הוא
משום דאין לו כעת את גוף החפץ, ואם כן אין
לקנין על מה לחול, אך כאן בתקנת אושא שונה
הדבר, דכל התקנה היתה שאף על פי שיש לבעל

15. אף על גב דגם לרבנן דפליגי על רבי מאיר,
אין יכול אדם להשהות את אשתו בלא כתובה

ותמהינן: **אלמה לא** משתעבדי הנך "מילי" לניזק, הא **מילי דמזדבני בדינרי נינהו** כלומר, הרי אפשר למכור טובת הנאה זו, ולקבל ממון עבורה, אם כן, טובת הנאה זו דבר חשוב הוא, ואמאי לא משתעבדי לניזק?!

ומשנינן: **אלא** הא דאין לה ממון, הוא **משום** הא **דשמואל** שיכולה היא למחול לבעלה את הכתובה, וכדמפרש ואזיל:

דאמר שמואל: המוכר שטר חוב לחבירו [ראובן שלוח ממון משמעון וכתב לו שטר חוב והלך שמעון ומכר את החוב ללוין וחזר המלוה המוכר, ומחל את אותו החוב, הרי החוב **מחול**,¹⁶ ואם מת המלוה והוריש את חובו, **אפילו יורש מחל את החוב**.

אמרי [הקשו] בני הישיבה: **זבוני זבין ותתן ליה, ואי מחלה ליה לגבי בעלה תמחלה?** כלומר, ומה בכך שהיא יכולה למחול, אנו נאמר לה למכור את כתובתה ולתת את המעות לניזק, ואם היא תעשה שלא כהוגן ותמחול לבעלה — שתמחול, ומאי איכפת לך?!

ותמהינן: והא **טעמא** דרבי מאיר מאיר הוא, **כדי שעל ידי שהוא מחוייב לשלם את כתובתה אם יגרשנה, לא תהא קלה בעיניו להוציאה**, כי יודע הוא שאם יגרשנה, יוציאו ממנו ממון מרובה, ועל ידי זה לא יגרשנה בלא הכרח גדול.

הכא, כשמכרה האשה את כתובתה לאחרים, נמי **לא מגרש לה בקלות**, שהרי יודע הוא **דאי מגרש לה** יוציאו ממנו ממון הרבה, דהא **אתו הנך דזבני** [יבואו אלו שקנו] את הכתובה ו**גבו לה לכתובתה מיניה דבעל**!?

אם כן, הדר תיקשי: אמאי פגיעת האשה רעה, תזבין כתובתה בטובת הנאה ותתן ליה?!

ומשנינן: **אלא** הא דאמרינן פגיעת האשה רעה, הוא משום **דטובת הנאה אינה ממון ממש**, אלא **מילי** [דיבורים בעלמא] **נינהו**, ומילי **לא משתעבדי** לניזק, לפיכך, הרי היא כמי שאין לה ממון כלל, כי הניזק לא יכול לתבוע את האשה למכור את כתובתה בטובת הנאה.

מח א ד"ה המוכר] דקנין השטר אינו אלא מדרבנן ולא אלים להפקיע כח הראשון שלא יוכל למחלו, וכן דעת הרי"ף.

והקשה על דבריהם ב"קובץ שיעורים" [בבא בתרא אות תקטן] דמה בכך שהמכירה דרבנן, הלא גם הקונה חפץ בקנין משיכה קנאו בקנין דרבנן, ומעולם לא שמענו שיכול לחזור בו.

וכתב לחלק, דבכל הקנינים דרבנן, באו רבנן והוסיפו צורת קנין על חפץ שנקנה מדאורייתא, ולכן קנין זה תקף כקנין דאורייתא, אך בשטרות, רבנן חידשו את עצם ההקנאה, על כן מיגרע גרע

אלא שתיים ושלוש שנים, עדיף לן לאוקמי הסוגיא כרבי מאיר כי לדברי חכמים יכולה היא למכור בטובת הנאה מועטת שאם תמות או תתגרש תוך שתיים ושלוש שנים אלו יגבה הלקוח ואם לאו יחזיר לה כתובתה, מה שאין כן לרבי מאיר אסור לו להשהותה בלא כתובה כלל — "תורת חיים".

16. א. בטעם הדבר מדוע יכול המוכר למחול את השטר חוב אף לאחר מכירתו, כתבו התוספות [בבא בתרא עו ב ד"ה קני, קידושין

אמרי [תירצו] בני הישיבה: כל שהמחילה היא לגבי בעלה ודאי היא המחלה ליה, היות ומכירת הכתובה היתה שלא לרצונה, (17) ואפסדיניה להחוא זבינא בידים לא אפסדינהו, כלומר, היות ובודאי שהיא תמחול את החוב, הרי זה כאילו אנו מפסידים את הלקוח בידים, לפיכך, אין מחייבים אותה למכור את כתובתה על מנת לשלם לניזק.

וכי תימא [ואם תשאל]: זבינא ניהליה

להחוא דהבלה ביה בטובת הנאה [שתמכור את טובת הנאת כתובתה לניזק עצמו].

דלמאי ניחוש? הרי אפילו אי מחלה לגבי בעל, לא קא מפסיד ניזק מאומה⁽¹⁾, דהשתא נמי לא מידי קא יהבה ליה [גם עכשיו, כשאינה מוכרת לו את כתובתה איננה נותנת לו כלום] ומדוע לא נאמר: על כל פנים תמכור את כתובתה לניזק, כדי שאם לא תמחל אותה לבעלה, ירויח הניזק, ומדוע פטרת אותה לגמרי?!

ויכול למוחלו.

עוד חילוק מבואר במאירי בכתובות [פה ב] דכתב דמכירת שטרות אינה מכירה גמורה אלא רק "זכות תביעה", שיכול המחזיק בשטר לגבותו מן הלוה ואינו יכול לטעון לו לאו בעל דברים ידי את, וחכמים תיקנו כן מפני תיקון העולם, ומשום כך יכול המלוה למחול את השטר אף לאחר מכירתו.

ב. מצינו מחלוקת ראשונים במוכר שטר ב"מעמד שלשתן", היינו הלוה, המלוה והקונה, שהוא קנין אלים יותר, האם יכול למחול את השטר.

שיטת רבינו תם [גיטין יג ב ד"ה תנהו] דאינו יכול למחול, דסבירא ליה דהא דמוכר שטר חוב יכול למוחלו הוא מחמת דאין שיעבוד הגוף שמשועבד הלוה למלוה לשלם חובו, נמכר עם השטר, אלא רק שעבוד הנכסים, אך במעמד שלושתם נקנה גם שיעבוד הגוף, ושוב אינו יכול למוחלו.

אולם דעת הרי"ף והרמב"ם דאין לחלק בין הקנינים, והמוכר שטר לחבירו אפילו במעמד שלשתן יכול למוחלו, דכיון דסבירא להו דמעמד שלשתן הוי קנין דרבנן, על כן אין לחלק בין הקנינים.

ג. הקשה הרשב"א: הלא מה שיכול המוכר

למחול הוא משום שלא חלה מכירת השטר מדין תורה, אך תימה מדוע לא ישומו בית הדין את כתובתה ויגבוה לו, ואז לא תוכל למחול, כי גוביינא דבי דינא דאורייתא הוא?! ותירץ: נראה לי מכאן דכל מה דאין לו ממש, מילי נינהו, ואין גוביינא דבי דינא ב"מילי". ד. אף על פי שיכול למחול את השטר חוב שמכר, מכל מקום צריך להחזיר לקונה את כספו, דהוי דינא דגרמי — רשב"ם בבא בתרא קמז ב. [וראה שם בתוספות שאינו צריך לשלם את כל ערך השטר, אלא רק את המעות שהוא שילם על השטר, ויש חולקים].

17. רש"י.

1. א. הקשו בתוספות: אם היא תמחול את כתובתה לבעלה, בודאי שהנחבל יפסיד, שהרי אם לא היתה מוכרת לו את כתובתה, הוא יגבה את נזקו מכתובתה כאשר היא תתגרש או תתאלמן, אבל עתה שהאשה מכרה לו את כתובתה, אם היא תמחול לבעלה, יפסיד הנחבל לגמרי?!

ותירצו: אין חשש המחילה נחשב כל כך כהפסד, כי אם תאמר לו להמתין, הרי עכשיו אינו מקבל מאומה, וגם יתכן שהיא תמות בחיי